

OBICEIURI DE NUNTĂ DIN SATUL BORLOVA

Avînd la bază cercetările întreprinse în vara anului 1970 în satul Borlova¹, vom căuta să prezentăm obiceiurile de nuntă care se mai întîlnesc astăzi și oferă un interesant material pentru studiul evoluției culturii spirituale atît pe Valea Sebeșului, dar și în contextul unei zone etnografice mult mai largi ca cea a Banatului.

Vîrsta căsătoriei. În general tinerii se căsătoresc devreme, fetele între 16—18 ani, iar băieții între 18—20 ani sau la scurt timp după terminarea armatei. Cu mult în urmă, din diferite motive, între care interesul material ocupa primul loc, se întîlneau cazuri, ca de altfel și în alte sate bănățene, cînd căsătoria se putea încheia la vîrste și mai mici. Căsătoria timpurie este un obicei vechi pe care îl relatează și Fr. Griselinî în *Istoria Banatului Timișan*, scrisă între anii 1774—1777: „Valahii se căsătoresc foarte tineri, așa dacă o fată a implinit 12 ani, era cerută în căsătorie”².

Peșitul. La baza căsătoriilor contractate întîlnim în majoritatea cazurilor dragoste reciprocă. Totuși, mai ales în trecut, adesea căsătoriile erau aranjate de părinți sau rude, punîndu-se accentul pe interesele de familie, în special averea, în dauna sentimentelor. Cînd doi tineri se hotărîsc să se căsătorească și se știe că și familiile sînt în principiu de acord, urmează peșitul fetei, care se face prin mijlocirea peșitorilor (rude apropiate), după o formalitate tradițională. Dacă rezultatul obținut este pozitiv, are loc o întrevedere la părinții fetei, cu participarea „junelui” (tînărului) și a părinților săi, spre a se stabili data logodnei, de obicei peste cîteva săptămîni, într-o sîmbătă sau duminică seara. Tot acum, părinții discută numai între ei latura materială a problemei: zestrea fetei (țoale, mobilă, pămînt, galbeni etc.), se stabilește dreptul de proprietate al fetei asupra unei părți din averea junelui.

Logodna („căpara”). În ultimii ani logodna a mai pierdut din fastul ei de altădată. Termenul de „căpară” se întîlnește în Banat atît cu înțeleș de logodnă, dar și cu acela de arvună, fiind folosit în zonă în relațiile comerciale. Desigur că logodna e înțeleasă ca un avans al unui

¹ Materialul documentar se bazează pe participarea directă la nunta lui Gruia Ion și Falcău Maria din Borlova, cît și pe informațiile prețioase obținute de la regretatul Nistor Boșcai, învățător, și Ana Cocie, profesoară de limba română, din Borlova.

² Griselinî, *Ist. Banatului*, p. 161.

contract prin care cele două părți se angajează la încheierea căsătoriei, dar „căpara“ nu obligă definitiv, deoarece în caz de neînțelegeri ivite pe parcurs se poate strica. Logodna se mai numește și „nunta mică“, deoarece se desfășoară în cadrul unei mari petreceri la care participă la loc de frunte „nănașul“, care poartă toate tratativele cu părinții fetei în vederea viitoarei căsătorii. Când alaiul ajunge la casa fetei, după ce toată lumea e primită cu bucurie, nănașul, în calitatea lui de viitor „căpitan“ al nunții, întreabă pe părinții fetei dacă consimt să-și dea fiica după finul său. „— Dacă o fi rinduit de Dumnezeu, noi ni-s de părere!“, răspund aceștia, specificînd apoi zestrea pe care o va primi fata. La acestea tatăl sau mama tinărului dă replica: „— Noi sîntem mulțumiți și la rindul nostru vom scrie pe atîta...“, arătîndu-se averea ce urmează a fi trecută în cartea funciară. Dialogul se încheie cu urarea de fericire din partea nănașului, adresată celor doi tineri, după care începe petrecerea.

Nunta. Pînă la nuntă se fac toate pregătirile din partea ambelor familii. Fata, ajutată de rudenii și prietene, lucrează la haina de mireasă, cămașa de june etc.

La cîteva săptămîni de la căpară are loc nunta, care, în general, se sărbătorește cu mult fast, în prezența unui mare număr de rudenii și prieteni; în astfel de cazuri se zice despre respectivul că „face cu nuntă“. Cînd, din anumite motive, nunta e modestă, fără lăutari, într-un cerc restrîns, la care participă doar nănașul, nănașa și foarte puțini invitați, se spune despre acea persoană că „face fără nuntă“.

Alături de nănași — nănașul poartă numele de „căpitan“, deoarece conduce nunta — considerați părinții spirituali ai tinerilor, întîlnim și alte personaje cu roluri mai mult sau mai puțin importante, dar bine definite în cadrul ceremonialului nunții. Printre acestea amintim „stegarul“, o rudă apropiată a miresei, care poartă steagul — simbol al nunții — și însoțește peste tot pe nănaș cu alaiul său de nuntă. Steagul e făcut de femeii la nănaș acasă, simbătă seara. Are partea de jos a prăjinei înfășurată cu o birneanță multicoloră, iar partea de sus frumos ornamentată cu batiste colorate, ștergare, catrințe, cămașă pentru stegar, flori, verdeață etc. Steagul stă la casa unde e nunta, iar după ce nașul e dus acasă și se termină nunta, steagul se desface.

La orice nuntă se întîlnesc „giverii“ — un „givăr“ și o „givăriță“ — rude apropiate de ale miresei. Aceștia, întotdeauna tineri — un băiat cu o fată sau soț și soție — sînt considerați ca martori la cununie, ajută pe nănaș și dirijează unele momente ale nunții. Semnul distinctiv al giverilor sînt frumoasele ștergare de givăr pe care le poartă pe piept în diagonală.

În încheiere trebuie amintiți cei care pregătesc bucatele — „gătătorii“ — (aceștia spre deosebire de alte sate sînt numai bărbați) și lăutarii sau muzicanții, atît de apreciați la orice nuntă și totodată foarte bine plătiți.

Nunta începe duminica dimineața, spectacolul desfășurîndu-se pe mai

multe scene, la mire, la mireasă, la nănaș, fiecare cu musafirii lui, după tradiție³.

În mod obișnuit nunta durează trei zile, de duminică pînă marți. Fără a face o descriere amănunțită a nunții, vom încerca să trecem în revistă momentele principale, oprindu-ne mai ales asupra obiceiurilor caracteristice. Nunta începe cu un obicei foarte original. În cursul dimineții, pe la orele zece-unsprezece, mirele însoțit de prieteni și muzicanți face o vizită la casa miresei, iar de aici merg împreună la cimitir, la morții familiei, unde femeile bocesc, bărbații pling, iar muzica cîntă cîntece de jale, adesea cele pe care le-au preferat cîndva cei dispăruți. La rîndul lui, nănașul servește nuntașilor o masă de prînz, care este pomană, căci, pe lîngă mîncarea și băutura obișnuită, se dă colac și lumînare, iar preotul face o slujbă. La această masă, mirele și mireasa nu participă.

După masă, nuntașii în frunte cu nănașii merg la june, iar de aici alaiul de nuntă cu muzicanții se duce să ia fata de acasă. Întîlnim acum un obicei, care într-o formă sau alta persistă și în alte regiuni ale țării, și anume scena în care se simulează căutarea miresei. La casa fetei toată lumea stă ferecată. Nuntașii de afară, conduși de „căpitan“, bat cu pumnii în porțile închise, iar cei dinăuntru întrebă: „Cine sînteți voi, pe cine căutați?“ Răspunsul primit confirmă faptul că la Borlova și împrejurimi, zonă de munte bogată în vînat, vînătoarea e considerată ca o ocupație de mare cinste: „Sîntem vînători și am pornit să căutăm o căprioară, care vedem că s-a abătut aici, deschideți, că de nu, spargem poarta!“ Totuși cei dinăuntru nu se înduplecă, pînă ce nuntașii de afară nu răspund la cîteva ghicitori de felul acesta: „Nu ne temem, căci și noi sîntem puternici ca și voi, dar, pentru că vînătorii își cred unii altora cînd e vorba de minciuni, nu vă dăm drumul pînă nu răspundeți la cîteva întrebări: ce stă în tîrg, în trei picioare, ce nu poți pune în cui, cum se potcovește puricele?“

Cînd nuntașii pătrund în curte, întîlnim obiceiul frecvent și în alte părți de a nu se arăta mireasa de la bun început. După ce nuntașii se cinstesc cu bocale cu „răchie“ și se așează la o masă în frunte cu „căpitanul“, apare una dintre gazde și întrebă: „— Fraților vînători, noi avem urme mai vechi și mai proaspete, de care căutați?“

„ — Urme proaspete“, răspund cei întrebați.

Li se înfățișează atunci nuntașilor o bătrînă sau chiar un bărbat travestit, spunîndu-li-se că acesta e vînatul cu urme mai proaspete.

„ — Aceasta-i o capră bătrînă, nu-i o căprioară!“ răspund nuntașii.

„ — Bine, vă aducem un vînat frumos, mai tînăr“, răspund gazdele. Se aduce acum o fetiță de trei-patru ani, îmbrăcată ca o mireasă.

„ — E frumoasă, e frumoasă, dar aceasta e un ied și nu se vinează!“ protestează nuntașii.

³ Sîmbătă seara, înainte de duminica nunții, se pleacă cu plosca — tatăl junelui, tatăl fetei și nănașul — invitînd nuntașii. Ca și în alte sate, casele mirilor sînt împodobite cu brazii, panglici colorate și nelipsita urare de „Bine ați venit !“

La urmă apare și mireasa frumos gătită, iar nuntașii o întâmpină cu strigăte de bucurie: „Asta-i bună, asta-i bună!“

Junele aruncă pe capul miresei „sovonul“ (voalul), aceasta încearcă de două ori să-l înlăture, dar a treia oară îl primește după cap. Se aduce apoi o creangă de măr cu două ramuri de care trag amândoi tinerii pînă se despică creanga, pentru a vedea cine trăiește mai mult. După aceea, mireasa, care tot timpul a stat în fața mesei, pășește peste masă și se așează lângă nănași.

În sunetul muzicii și a zgomotelor de armă, alaiul se îndreaptă spre biserică în frunte cu mirele, mireasa, nănașul, nănașa, giverii, urmați de neamurile mai apropiate, de stegar, de invitați, de curioși. În timpul slujbei, cei doi tineri sînt legați de mîna cu un ștergar, semnificînd unirea acestora, iar cînd se învîrtesc în jurul mesei mireasa aruncă pe sub brăcire cite un ban, ca să nască copii mai ușor. Banii aruncați de mireasă sînt strînși de copii și de lume, căci sînt bani cu noroc.

După cununie, tot alaiul se întoarce la casa miresei. Aici, mireasa primește de la mama ei un buchet de busuioc și un „șofei cu aiasmă“ rămasă de la Bobotează, din care stropește pe nuntașii care intră în casă și pun bani în vas.

De acum începe jocul în fața casei miresei, iar primii care ies la joc sînt mirii; junele se numește acum mire și el e primul care-și invită mireasa.

Seara, înainte de cină (masa de seară), care încheie ziua de duminică, urmează „cinstele“. „Strigarea cinstelor“ dă un farmec deosebit nunții borlovene, dar constituie în același timp o notă caracteristică a nunților bănățene. Toți nuntașii care participă la nuntă, în frunte cu nănașul, aduc tinerilor căsătoriți daruri în obiecte și bani, care reprezintă ajutorul solidar pe care-l acordă comunitatea sătească tinerei familii. Cu acest prilej se aleg doi-trei oameni care fac strigarea cinstelor. Ei trebuie să fie buni de gură, înzestrați cu simțul umorului și un pătrunzător simț al observației, deoarece rolul lor este acela de a satiriza fără menajamente pe toți cei care aduc daruri, după defectele fiecăruia: zgîrcenie, înfumurare, necinste etc. Obiceiul cere ca cel satirizat să nu se supere. Iată cum decurge o astfel de strigare:

*„Hai la moară, hai la moară,
Cade piatra și-l omoară!
S-a socotit și el
Cu baba lui
Să cinstească cu vreun ban
Pe finuța lu'domn căpitan“.*

Cînd cinstea e în mîna lor, aceștia anunță numele celui care a făcut darul, continuînd cu cuvintele:

*„Ce-a fost să fie
Un om de omenie!
Bună dimineața, bună dimineața!“*

Sînt arătate apoi nuntașilor darurile aduse de persoana care a fost strigată și încep satirizările. Astfel, unui tractorist i se spune „trîntorist“, altuia i se atrage atenția că banii cinstiți i-a luat de la cazanul de țuică, unde este responsabil etc.

După terminarea „cinei“, cînd nănașul socotește că e timpul de plecare, urmează plecarea miresei de la casa părintească, moment marcat prin tristețea sinceră sau de circumstanță de care sînt cuprinși toți ai casei. Cu această ocazie, muzicanții cîntă cunoscutul „Cîntec al miresei“, toți se îmbrățișează, iar alaiul de nuntă se îndreaptă spre casa mirelui.

Aici, trecerea în noul cerc familial se subliniază prin felul primirii ce i se face fetei de către socrii mari: se deschide poarta, iar soacra în-tîmpină alaiul în curte, în fața unei mese pe care se află o farfurie cu făină de porumb și un ciur cu boabe. Soacra prinde pe noră de mină, o învirtește de trei ori în jurul mesei, iar mireasa, luînd ciurul cu boabe, le aruncă de trei ori peste cap, a treia oară aruncînd și ciurul. În final, cei doi tineri sting luminările în farfuria cu făină, în timp ce muzica cîntă „Cîntecul soacrei“:

„Unt soacră, unt,
 Unt soacră, unt,
 Că pieptene ți-aduc⁴.
 Unje-ți, soacră, pragul,
 Că ți-aduc pe dracul.
 Unje-ți, soacră, birna,
 Că ți-aduc pe firma.
 Spală, soacră, masa,
 Că ți-aduc frumoasa.
 Adu, soacră, suta,
 Că ți-aduc pe sluta!“

Luni dimineța, se „învelește mireasa“ de către femei, punîndu-i-se în cap conciul, moment care marchează intrarea fetei în rîndul nevestelor.

Tot acum este obiceiul de a merge la rîu, „la udat“⁵, unde se îndeplinește ritualul magic de curățire cu ajutorul apei curgătoare⁶. Alaiul e alcătuit din mire, mireasă, nănaș, nănașă, invitați și muzicanți. Cei doi tineri căsătoriți duc un șofei legat cu ștergar, avînd înăuntru un polonic. Ajunși la rîu, se umple vasul cu apă, iar tînăra ia apă cu polonicul și stropește pe cei din jur. La urmă, vasul se varsă cu piciorul de către cei doi tineri.

Masa de luni are loc la „dîrzari“ (rudeniile miresei) și la casa miresei, unde se petrece pînă seara. Nuntașii sînt înveseliți și de doi oameni

⁴ Untul topit, în trecut, se da pe pâr ca să alunece pieptenul.

⁵ După informația primită de la Nistor Boșcai, obiceiul acesta pare a fi mai nou în satul Borlova.

⁶ Obiceiuri din Pălăș și Borlovenii Vechi-Caraș, în „Revista de folclor“, nr. 3, 1958, p. 3.

mascați, numiți „blojonci“ sau „bloji“, care fac tot felul de glume. Ziua se încheie prin aducerea cu mare alai a zestrei miresei — țoale, mobilă —, după ce aceasta, încărcată în căruță sau în camioane, a fost mai întâi plimbată cu muzica prin sat.

Mărți petrec toți cei care s-au ostenit la nuntă, adică cei care au servit, „gătătorii“, iar nunta se consideră acum terminată.

*
* *

Analizând obiceiurile de nuntă din această parte a Banatului, se desprinde concluzia că, deși ele constituie un specific al satului Borlova și al altora din jur, totuși cu mici deosebiri se încadrează integral în contextul general al nunții bănățene.

GEORGE LAZĂR